

HZ. PEYGAMBER VE TABİAT

Serdar Demirel

İBN HALDUN
ÜNİVERSİTESİ

**HZ. PEYGAMBER
VE TABİAT**

Hız. Peygamber ve Tabiat

Serdar Demirel

Editör Muhammet Beyler
ISBN 978-625-6491-35-9
1. Baskı İstanbul - 2023

İHÜ Yayınları 55
Hadis Çalışmaları Uygulama
ve Araştırma Merkezi 3

Genel Yayın Yönetmeni Savaş Cihangir Tali
Yayın Yönetmeni Halil İbrahim Binici
Tasarım İHÜ Yayınları
Kapak Uygulama İHÜ Yayınları
Mizanpaj Uygulama Muhammed Muttaki Topcu

Baskı&Cilt METEKSAN
Sertifika No: 46519

Demiral, Serdar

Hız. Peygamber ve tabiat / Serdar Demirel; editör Muhammet Beyler. - Birinci basım. - İstanbul : İbn Haldun Üniversitesi Yayınları, 2023.

208 s. ; 24 sm. -- (İHÜ Yayınları ; 55. Hadis Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ; 3.)

Bibliyografya ve dizin

ISBN 978-625-6491-35-9.

1. Çevrecilik_Dini yönler_Islam. 2. Doğa_Dini yönler_Islam. 3. İnsan ekolojisi_Dini yönler_Islam.

BP 190.5.N38

297.27

© Bu eserin tüm yayın hakları, İbn Haldun Üniversitesi'ne aittir. Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında, bu kitabın tamamı veya bir kısmı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz.

İbn Haldun Üniversitesi Yayınları bir İbn Haldun Üniversitesi departmanıdır.

Ordu Cd. No:3, 34480 Başakşehir/İstanbul

yayinevi@ihu.edu.tr | press@ihu.edu.tr

HZ. PEYGAMBER VE TABİAT

Serdar Demirel

İBN HALDUN
UNİVERSİTESİ YAYINLARI

| Serdar Demirel (Prof. Dr.)

1995 yılında Pakistan Uluslararası İslam Üniversitesi Usuluddin Fakültesi'nden mezun oldu. 1999 yılında aynı üniversitenin Tefsir ve Hadis bölümünde yüksek lisansını yaptı. 2005 yılında Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nin Kur'an ve Hadis bölümünde doktorasını tamamladı. Arapça, İngilizce ve Türkçe olarak uluslararası bilimsel dergilerde birçok makalesi ve kitapları yayımlandı.

2006-2013 yılları arasında Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde hocalık yaptı. 2013 yılında Türkiye'ye dönen Demirel 2017 yılına kadar Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde eğitim üyeliği yaptı. 2017 yılından beri de İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğretim üyeliğini sürdürmektedir. Daha önce yayınevimizden çıkan eserleri:

- *Hadis Tasnifinin Altın Çağında Halku'l-Kur'an Meselesi ve Hadis Kaynaklarına Etkisi* (2021)
- *Düalist Zındıklar ve Hadis* (2022)

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Giriş	15

I. BÖLÜM ÇEVRE KRİZLERİNİ MEYDANA GETİREN TARİHSEL ARKA PLAN

Çevre Krizleri Özünde Bir Zihniyet Krizidir	21
Tarihsel Arka Plan	23
Antik Çağ	24
Orta Çağ	24
Engizisyon Mahkemeleri	26
Modernite	28
Rönesans	29
Akıl Çağı	30
Aydınlanma Çağı	31
İdeolojiler Çağı	32
Orta Çağ'dan Modern Döneme Geçişle Değerler Dizisinde Yaşanan Değişimler	33
Dünya Görüşünde Değişim	33
Bilgi Felsefesinde Değişim	35
İnsan Tasavvurunda Değişim	35
Tanrı Merkezli Düşünce Biçiminden İnsan Merkezli Düşünceye Geçiş	36
Tabiat Tasavvurunda Değişim	36
Modernite ve Aydınlanma Düşüncesine Eleştiri	37
Antroposen Çağı	38
Değerlendirme	39
Sekülerlik	41
Moderniteyle Gelen Anlam Bunalımı	42

II. BÖLÜM
HZ. PEYGAMBER (SAV)
VE HAYVANLAR

Hayvanlara Merhamet Dindendir	48
Hayvanların Şikâyetlerini Anlayan Peygamber	53
Hayvanları Yaradılış Maksatlarına Uygun İstihdam Etmek	54
Hz. Peygamber'in Devesi Kasvâ ve Tarihi Misyonu	60
Evcil Olmayan Hayvanlara Zarar Verilmesinin Yasaklanması	64
Hayvanlara Lânet Etme ve Sövmenin Yasaklanması	65
Köpeğin Havlamasının ve Eşeğin Anırmasının İbadete Vesile Kılınması	68
Zaruret Hâlinde Öldürülmesine İzin Verilmiş Hayvanlar	70
Köpek	70
Karga, Çaylak, Akrep ve Sıçan	74
Yılan	77
Kertenkele	80
Öldürülmesi Yasaklanmış Hayvanlar	82
Karınca, Bal Arısı, Çavuş Kuşu ve Göçeğin Kuşu	83
Kurbağa	84
Hayvan Kesimi	85
Yemeğin Teolojisi	87
Kesim Yapılırken Uyulması Gereken Kurallar	89
Kesim Esnasında Allah'ın Adının Anılması	92
Hayvanlar Nutuk ve İdrak Sahibidir	93
Hayvanların Deneylerde Kullanılması	96
Her Canlı Çeşidi Yaşama Hakkına Sahiptir	98
Değerlendirme	101

III. BÖLÜM
HZ. PEYGAMBER (SAV)
VE NEBÂTAT

Hiz. Peygamber (sav) ve Ziraatın Olmadığı Mekke	110
Yeşil Varlıklar Rahmet Vesilesidir	115
Ziraat Yapmak ve Doğayı Yeşillendirmek Sadakadır	118
Hurma Kütüğünün Üzüntüsünden İnlemesi	120
Hiz. Hızır ve Tabiat	123
Çayırların Korunması	125
Arabistan Toprakları Tekrar Yeşillenecek	127
Ağaç Kesmek ve Ağaç Dikmek	129
Bitki Âlemi Çözölmeyi Bekleyen Sırlarla Doludur	132
Bitkiler Allah'ın (cc) Sanatının Eseridir	134
Değerlendirme	136

IV. BÖLÜM
HZ. PEYGAMBER (SAV)
VE CEMÂDAT

Milli Parklar	142
Dinlerde Kutsal Mekânlar	143
İslâm'da Kutsal Mekânlar	148
Harem Bölgeleri	151
Mekke	151
Medine	153
Mekke ve Medine Dışındaki Harem Bölgeleri	154
Milli Park ve Harem Uygulaması Karşılaştırması	155
Tabiat Varlıklarının Sevmesi	156
Birinci Görüş	157
İkinci Görüş	157
Su Kaynaklarını Korumak ve İsraf Edilmesine Mâni Olmak	158

Ölü Toprakları İhya Etmek	161
Çevre Temizliği	162
Tabiat Kötü ve Günahkâr İnsanın Elinden Acı Çeker	165
Bitki ve Cemâdat Varlıkların Şâhitliği ve Selam Vermesi	167
Nebâtat ve Cemâdat Varlıkların Tesbihatı	168
Tesbihin Mânası	169
Birinci Görüş	169
İkinci Görüş	171
Cemâdat nedir?	173
Madde nedir?	175
Allah (cc) Tabiatta Sürekli Yaratma Hâlindedir	176
İslâm Varlık Tasavvuru Karşısında Animizm ve Panteizm	179
Animizm	179
Animizm ve İslâm Varlık Tasavvurları	181
Panteizm	182
Panteizm ve İslâm	183
Panteizm ve Vahdet-i Vücüt	184
Değerlendirme	185
Sonuç	187
Kaynakça	197
Dizin	203

*"Herhangi birinizin elinde bir hurma fidanı varken,
kıyamet kopacak olsa (bile) onu derhâl diksin"*

Hz. Muhammed (sav)

Kısaltmalar

b.	: Bin / ibn
Bkz.	: Bakınız
cc	: Celle Celâlühü
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Hn.	: Hadis numarası
Hz.	: Hazret-i
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
ö.	: Ölümü
ra	: Radıyallâhu anh
s.	: Sahife
sav	: Sallâlahu aleyhi ve sellem
yy.	: Yayın yılı yok
vb.	: Ve benzeri

ÖNSÖZ

Yaşadığımız çağ devasa çevre krizlerinin alarm verdiği tarihsel bir dönemdir. Bu dönemde doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi birçok çevresel krizle karşı karşıya kalınmıştır. Maalesef insan bu sorunları kendi elleriyle meydana getirmiştir. Maksadı izah sadedinde iklim değişikliğini buna örnek olarak gösterebiliriz.

İklim değişikliğinin ana nedeni sera gazı emisyonlarının artmasıdır. Sanayileşme, fosil yakıtların kullanımı, ormansızlaşma, aşırı tarım faaliyetleri, atmosfere karbondioksit, metan, azot oksitleri ve diğer sera gazlarının salınımını nihayetinde insan faaliyetlerinin sonucudur. Bu gazlar da atmosferdeki doğal dengeyi bozarak dünya genelinde sıcaklık artışına ve iklim değişikliğine sebep olmaktadır. İklim değişikliği nedeniyle yaşanan doğal afetlerin sıklığı ve şiddeti de gün geçtikçe artmaktadır. İnsan, tabiata zarar verdiğimizde onun da buna tepkisi sert olmaktadır. Bu bağlamda çevre krizlerinin dünya genelinde canlı varlıklara ciddi tehditler teşkil ettiği de tartışmasızdır.

Oysa tabiat, insanların ve diğer canlıların huzur bulduğu doğal yaşam ortamıdır. Canlıların hayatta kalması ve gelişmesi için gerekli kaynakları sağlar. Doğanın varlığı temel ihtiyaçları karşılamasının yanı sıra psikolojik açıdan da önemlidir. Lâkin geline aşamada insan için bir güven, beslenme ve sığınma kaynağı olan tabiat yıkıcı olmaya başlamıştır. Bu da bizi çevre sorunları, bu sorunların nasıl meydana geldiği, krizleri önlemek için neler yapılması gerektiği ve doğa dostu bir hayat tarzının mümkün olup olmadığı gibi konuları düşünmeye ve bu konularda çalışmaya yönlendirmektedir.

Çevre krizlerinin, insanın tabiatın ekosistemlerine aykırı faaliyetleri sonucu meydana geldiğini ifade ettik. Bu faaliyetler de kuşkusuz insanın hayatı anlama ve anlamlandırma tarzıyla alakalıdır. Dolayısıyla çevre krizi

her şeyden önce bir zihniyet ve tasavvur krizidir. Bu çalışma, bunun mahiyetini göstermek ve tabiatla uyumlu yaşamının modelini İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (sav) özelinde incelemek amacıyla kaleme alınmıştır.

Biz tabiatla uyumlu yaşamının mümkün olduğuna inanmaktayız. Bunun için de yaşadığımız tabiatın maddî ve mânevi mahiyetini bilmeliyiz. Ayrıca onunla uyumlu yaşamamızı sağlayacak tabiat dostu bir yaşam modeli de geliştirmeliyiz.

Allah (cc) yarattığı varlıkların özelliklerini, çalışma sistemlerini, suur sahibi olup olmadıklarını mutlak surette bilir. Tabiat varlıklarının varoluş mânasını ve hikmetini de insanlığa gönderdiği peygamber vasıtasıyla bildirmiştir. Bunu Kur'ân-ı Kerim'de soyut ilkeler olarak ve Hz. Muhammed'in (sav) sünnetinde somut hayat tarzı olarak bulmaktayız.

Bu öğretiler ve yaşam tarzı; insanı kuşatan ve bir parçası olduğu kâinatı, metafizikle alaka kurarak tanıtır. Varlık âlemine tikel ve tümel olarak nasıl bakılması gerektiğini öğretir.

Hz. Muhammed (sav) hayvanat, nebâtat ve cemâdat varlıklara dair olması gereken tasavvuru farklı olaylar üzerinden yaşantısıyla muhataplarına gösterir. Bunu İslâm'ın kendi bütünlüğü ve metafizik önermeleri bağlamında yapar. Bu varlıklara dair mesajını öteki üzerinden, ona göre vermez. Kısım öteki din ve geçmiş medeniyetlerin hatalarına değinir ama kendisini onlar üzerinden ortaya koymaz. Varlığı kendi metafiziği üzerinden ve tevhid eksenli olarak izah eder ve insanları bu tanımlamayı kabule davet eder. Bu perspektif vahye dayanır, özgündür ve kendine hastır.

Kuşkusuz Hz. Muhammed'in (sav) döneminde çevreyle alakalı bugün kullanılan kavramlar mevcut değildi. Bu meyanda ekoloji, ekosistem, biyoçeşitlilik, sürdürülebilirlik, çevre kirliliği, iklim değişikliği, atık yönetimi, doğal kaynaklar, yenilenebilir enerji ve çevreyi koruma gibi kavramlar hayli yenidir. Özellikle de çevre krizlerinin artmasıyla her yeni olguyu ifade edebilmek amacıyla ona uygun kavramsallaştırma yoluna gidilmiştir. Bunun gayesi de insanın karşı karşıya kaldığı devasa çevre sorunlarına dikkat çekmek, bu sorunlara karşı duyarlılıklar oluşturup çözüm yolları sunmaktır. Ancak bu, ilgili kavramların ortaya çıkmadığı ve devasa çevre sorunlarının yaşanmadığı dönemlerde tabiata dair tasavvurların olmadığı mânasına gelmez.

Bu kitap, hadis kaynaklarında birbirinden bağımsız bölüm ve bablarda yer alan tabiatla alakalı hadisleri ve bu hadislere yazılmış olan şerhleri incelemiştir. Tikel hadisler üzerinden Hz. Muhammed'in (sav) tabiat tasavvuru bir bütünlük perspektifinden belirlenmeye çalışılmıştır. Burada indi ve zorlama mânalar vermemek maksadıyla özellikle de muhaddislerin ilgili hadislere getirdikleri izahlar esas alınmış ve böylece onların da tabiat tasavvuruna ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bununla beraber tefsir ve kelâm gibi diğer İslâmî ilim disiplinlerinden de yararlanılmış, konuyla ilgili yerli ve yabancı birçok kitap ve makale incelenmiştir.

Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde çevre krizlerini meydana getiren Batılı seküler varlık tasavvurun değerler dizisini (paradigma) ve tarihsel süreçte ortaya çıkış serüvenini ele aldık. Bu da Rönesans'la başlayan, Aydınlanma'yla büyük ivme kazanan ve günümüze kadar uzanan bir sürecin hikâyesidir. Bu dönemde inşa edilen kolektif insan zihni tarihte benzeri görülmeyen nevi şahsına münhasır seküler niteliktedir. Netice olarak da insanı kendi fitratına ve tabiata yabancılaştırmıştır.

İkinci bölümde Hz. Peygamber'in (sav) hayvanlara dair öğretilerini, onların yaşamlarını tanzim etmek amacıyla koyduğu kuralları, hayvanlarla ilişkisini ve tavsiyelerini etüt ettik.

Üçüncü bölümde bitkileri, onların canlılar için önemini, Hz. Peygamber'in (sav) bu varlık dünyasına dair tasavvurunu, fiiliyattaki yaklaşımlarını, ziraati ve çevreyi yeşillendirmeyi teşvik ettiğini örneklerle ele aldık.

Dördüncü bölümde ise cansız varlıklar olarak telakki edilen cemâdat varlıkları konu edindik. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (sav) öğretilerinde cansız varlık kategorisi olmadığını, bu varlık kategorisinin insanın keyfiyetini bilemediği bir temyiz gücüne sahip olduğunu ve bununla Allah'ı (cc) tesbih ettiğini örneklerle gösterdik. Ayrıca İslâm'ın bu yaklaşımının animist ve panteist öğretilerden nasıl farklı olduğunu açıkladık. Her bölüm sonunda da ele alınan konularla alakalı bir değerlendirme yaptık.

İncelediğimiz hadislerin bir kısmını kitaba almadık. Çünkü tekrara düşmemeye ve okuyucuyu sıkılamaya özen göstermeye çalıştık. Ancak Hz. Peygamber'in (sav) hayvanlara, bitkilere ve cemâdat varlıklara dair öğretilerini göstermeye yetecek kadarını incelediğimizi düşünmekteyiz.

Çalışmada farklı başlıklarda esas aldığımız hadisi Arapça aslıyla verdik. Ülkemizde dini eğitim veren kurumların artması sebebiyle Arapça bilenlerin sayısı artmış bulunmaktadır. Böylece metnin orijinalini görmek isteyenlere bir kolaylık sağlamayı hedefledik.

Üniversitede bazı öğrencilerimiz, ve kimi hocaların “Hz. Muhammed’in bu çağa bir sözünün olmadığını” iddia ettiğini söyleyerek bizden izah istemişlerdi. Biz de onun bu çağa çok şey söylediğini başlıklar hâlinde belirtmiştik. Bu başlıklardan birisini bu çalışmada detaylı gösterdiğimizizi umut ediyoruz.

Gayret bizden tevfik Allah’tandır.

GİRİŞ

Tasavvur sözlükte göz önüne getirme, hayal etme, zihinde canlandırma, tasarım ve düşünce mânalarına gelir. Bu meyanda tasavvur somut ya da soyut varlıklara ait bir şeyin zihindeki tasarımı ve kavramıdır. Bir şeyi zihinde canlandırmak ve tasarlamak anlamındaki tasavvur herhangi bir varlık hakkında bilgi edinme sürecinde ilk aşamayı oluşturur. Bu anlamıyla tasavvura mefhum da denir.¹ Bu çalışmada bizim Müslüman tabiat tasavvurundan kastımız Kur'an ve Sünnet'te vârit olan tabiata dair nasların Müslüman zihninde oluşturduğu mefhumdur.

Medeniyetlerin tabiat tasavvurları arasında müşterek noktalar olmakla beraber önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Çünkü bir medeniyet tasavvuru; onu ortaya çıkartan dinî, kültürel, tarihsel, coğrafi ve sosyal koşulların zemininde şekillenir. Her medeniyet kendine has varlık nazariyesine (ontoloji) ve bilgi felsefesine (epistemoloji) sahiptir. Bu sebeple de insana ve varlık âlemine dair önermeleri çeşitlenir.

Bazı dinlerde tabiat, Tanrı'nın yaratıcılığına bağlı olarak algılanırken bazı felsefi düşüncelerde madde ve enerji gibi temel unsurlardan oluşan bir sistem olarak görülmektedir. Çin kültür havzası düşüncesinde tabiat, insanların bir parçasıdır ve insanlarla birlikte hareket eder. Doğal dünyada yaşayan her şey birbirine bağlıdır. Kızılderili kültüründe tabiat, insanlarla birlikte yaşayan ve onlara hizmet eden kutsal varlık olarak düşünülmektedir. Hint kültüründe Tanrı'nın bir yansımasıdır. Modern Batı düşüncesinde ise tabiat insanın egemenliği altında olan anlamsız bir varlıktır. Doğal kaynaklar, insanların kullanımı ve hizmeti için var olan kaynaklardır. Materyalist dünya görüşüne istinaden doğayı da madde olarak algılamaktadır.

---

1 Mahmut Kaya, "Tasavvur", *DİA* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40/126.

Bu çalışmamızda İslâm'ın tabiat tasavvurunu Hz. Muhammed (sav) eksenli inceledik. Çünkü o, İslâm'ın merkezî şahsiyeti ve insanlığa gönderilmiş rol modelidir (*kudvetü'l-hasene*). O, Allah'ın tüm varlıklara rahmet olarak gönderdiği bir resûldür.

“(Resûlüm!) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya: 21/107)

Hz. Peygamber'in (sav) rahmet olma özelliği sadece insanları kapsamaz. Tebliğ ettiği ve yaşayarak insanlara gösterdiği ilâhî mesaj rahmetiyle tüm varlıkları kuşatır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in (sav) öğretileri hayvanat, nebâtat ve cemâdat varlıklar için de rahmettir. Bu soyut ifadelerin onun yaşantısında nasıl tecelli ettiğini tikel olaylar üzerinden gösterdik.